

Obrazovanje u novome ruhu: cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih

Stalni napredak znanosti i tehnologije gotovo svakodnevno donosi nova znanja koja utječu na sve razine društvenoga života i njihove sudionike. Ti procesi ne utječu samo na različite vrste formalnoga obrazovanja, čiji nositelji u skladu s njima moraju prilagođivati svoje programe potrebama državnih i drugih interesa, nego i na stanovništvo koje sudjeluje u bilo kojemu aspektu građanskoga života. U takvim okolnostima dolazi do spoznaje kako formalno obrazovanje, čak ni u svojem najvišem stupnju, nije dovoljno za praćenje znanstvenih, tehnoloških i društvenih kretanja. To je najvidljivije u poslovnoj sferi. Primjerice, zbog informatizacije u državnim ustanovama mnogi državni službenici nisu mogli obavljati svakodnevni posao jer nisu poznavali uporabu novih tehnologija.

U tome se kontekstu osvještuje potreba za stjecanjem novih znanja, odnosno za obrazovanjem radnika i svih sudionika građanskoga života za uspješno izvršavanje dosadašnjih i novih životnih uloga. Tako se na području obrazovanja stvara niz pojmova povezanih s nastojanjem da se odgovori na tu novu društvenu potrebu, no oni i nazivi koji im se pridružuju često ostaju u međusobno nerazriješenim odnosima. Među njima su: *obrazovanje odraslih, kontinuirano obrazovanje, trajno obrazovanje, permanentno obrazovanje, doživotno obrazovanje, povratno obrazovanje te cjeloživotno obrazovanje i cjeloživotno učenje.*

Navedeni su bliskoznačni nazivi uglavnom dijelovima različitih obrazovnih sustava, no svi upućuju na potrebu za daljnjim obrazovanjem nakon završene neke razine formalnoga obrazovanja pojedinca. Jedan od prvih izdanaka te nove potrebe bilo je *obrazovanje odraslih*, koje se kao pojam pojavljuje u razdoblju prosvjetiteljstva. Tadašnji je proces sekularizacije, vođen razvojem znanosti, novim znanjima nastojao zamijeniti dotadašnja vjerovanja, a kao jedan od načina provedbe takvoga pokreta pojavila se ideja obrazovanja odraslih. U XX. se stoljeću ta ideja ponovno pojavljuje, no ovaj put kao odgovor na demografski problem starenja stanovništva i u novije vrijeme sve veću nezaposlenost. Iako prisutan u gotovo

.....
obrazovanje odraslih, kontinui-
rano obrazovanje, trajno obrazo-
vanje, permanentno obrazovanje,
doživotno obrazovanje, povratno
obrazovanje, cjeloživotno obrazo-
vanje, cjeloživotno učenje
.....

* Marija Vekić magistrica je kroatistike i pedagogije te radi kao pedagoginja pripravnica u osnovnoj školi.

svim obrazovnim sustavima, ni u jednome taj pojam nije jasno definiran, a najčešći su uzroci tomu dobna neodređenost *odraslosti* i okolnosti provođenja toga procesa.¹

Promjene tradicionalnoga koncepta obrazovanja

Iako je perspektiva tradicionalnoga obrazovanja ograničenoga na mladenaštvo napuštena, još uvijek nisu znanstveno utemeljene pretpostavke o kognitivnome razvoju u odrasloj dobi.² *Obrazovanje odraslih* stoga ćemo u skladu s UNESCO-ovom definicijom odrediti kao ‘proces organiziranoga i namjernoga proširivanja znanja i vještina te stjecanja kvalifikacija odraslih osoba’ te ga smjestiti u odnos istorednosti s *obrazovanjem djece i mladih*. Obrazovanje odraslih, jednako kao i obrazovanje djece i mladih, odvija se kao formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje i samoobrazovanje³ te se može zasnivati na općeobrazovnim odnosno stručnoobrazovnim sadržajima.

.....
 Obrazovanje odraslih, jednako kao i obrazovanje djece i mladih, odvija se kao formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje i samoobrazovanje te se može zasnivati na općeobrazovnim odnosno stručnoobrazovnim sadržajima.

Vrlo brzo nakon stvaranja naziva *obrazovanje odraslih* pojavio se i niz drugih blisko značajnih naziva. Još početkom 70-ih godina prošloga stoljeća, kao odgovor na porast potrebe za znanjem i stalnu potrebu za obrazovanjem, Vijeće Europe stvara naziv *permanentno obrazovanje* (engl. *permanent education*), koji se odnosi na ‘održavanje osposobljenosti u skladu s novim spoznajama u nekome području’.

Gotovo istodobno UNESCO razvija ideju *cjeloživotnoga obrazovanja* (engl. *lifelong education*) kao organiziranoga učenja koje započinje formalnim obrazovanjem i traje cijeli život, a OECD ideju *povratnoga obrazovanja* (engl. *recurrent education*), koje je obilježeno razdobljima smjenjivanja rada i obrazovanja u životu pojedinca nakon završetka obvezatnoga obrazovanja.

Prije nego što su se utvrdili međusobni odnosi tih triju koncepata, obrazovne politike različitih zemalja počele su ih uključivati u svoje obrazovne sustave, nerijetko im

¹ Primjerice, prema nekim se određenjima visokoškolsko obrazovanje ne određuje kao obrazovanje odraslih ako ga pojedinac započinje prije ulaska na tržište rada. U hrvatskome obrazovnom sustavu ta pojedinost nije utvrđena, ali je Zakonom o obrazovanju odraslih propisano da programe obrazovanja odraslih može upisivati osoba s navršениh 15 godina.

² Iako su Piagetovi nasljednici opovrgnuli njegovu pretpostavku o dosezanju vrhunca kognitivnoga razvoja u mladenaštvu, kognitivni razvoj u odrasloj dobi još nije znanstveno istražen. Glavno je pitanje suvremenih istraživanja može li se u odrasloj dobi, s obzirom na starenje, uopće govoriti o razvoju. Znanstvena će istraživanja u budućnosti zasigurno utjecati i na poglede na obrazovanje odraslih.

³ O nazivu *samoobrazovanje* vidi dalje u tekstu.

suzujući ili proširujući sadržaj, a u tome je procesu, zbog različitosti obrazovnih sustava, ali i njihova prevođenja, nastao niz novih naziva, istoznačnih ili bliskoznačnih početnim trima. U Francuskoj se, primjerice, naziv *permanentno obrazovanje* upotrebljava u dvama značenjima. S jedne strane, upotrebljava se u značenju izvornoga pojma, kojemu se pridružuju i nazivi *doživotno obrazovanje* i *trajno obrazovanje*, a s druge mu se strane sadržaj proširuje na ‘cjeloživotni proces razvoja znanja i vještina’, što odgovara značenju naziva *cjeloživotno obrazovanje*.

U zemljama engleskoga govornog područja proširio se naziv *kontinuirano obrazovanje* (engl. *continuing education*), koji se također upotrebljava u dvama značenjima. S jedne se strane tim nazivom zamjenjuje *obrazovanje odraslih*, a s druge se strane, u cilju razlikovanja obrazovanja onih odraslih koji nisu završili osnovno obrazovanje od obrazovanja onih koji imaju završene više razine formalnoga obrazovanja, upotrebljava u značenju ‘trajnoga profesionalnog obrazovanja odraslih’. U drugome se značenju katkad upotrebljava i naziv *daljnje obrazovanje* (engl. *further education*).

Prema tome, naziv *cjeloživotno obrazovanje* i naziv *permanentno obrazovanje* u svojem proširenom značenju upućuju na isti pojam. Budući da oni označuju sve oblike obrazovanja koje se odvija tijekom cijeloga života, hijerarhijski su nadređeni bliskoznačnim nazivima *obrazovanje odraslih* i *kontinuirano obrazovanje*. U skladu s terminološkim načelom prema kojemu domaće riječi imaju prednost pred stranima, načelom prema kojemu treba izbjegavati da naziv unutar istoga terminološkog sustava ima više značenja, ali i u skladu s hrvatskom obrazovnom politikom, prednost treba dati nazivima *cjeloživotno obrazovanje* i *obrazovanje odraslih*. Nadalje, nazivi *doživotno obrazovanje*, *trajno obrazovanje* i *daljnje obrazovanje* te *permanentno obrazovanje* i *kontinuirano obrazovanje* dijelom svojih značenja upućuju na vrstu obrazovanja odraslih koja se odnosi na održavanje osposobljenosti u skladu s novim spoznajama u nekome području i koja započinje završetkom neke razine formalnoga obrazovanja, a završava krajem radoga vijeka ili smrću. Takvu uporabu pokazuju mrežni primjeri:

Kontinuirano obrazovanje prisustvovanjem stručnim tečajevima, seminarima, konferencijama i skupovima informatičkih udruga...

Cilj je sponzorirati daljnje obrazovanje i razvoj zaposlenika s potencijalom.

Permanentno obrazovanje odvijalo se u okviru teme *Obiteljski pastoral u novoj fazi evangelizacije...*

Institucije za trajno obrazovanje nastavnika nude programe usavršavanja i razvoja nastavničkih kompetencija.

Navedeni su bliskoznačni nazivi, dakle, hijerarhijski podređeni nazivu *obrazovanje odraslih*. Njihovo supostojanje upućuje na potrebu razlikovanja dviju vrsta obrazovanja odraslih, koju potvrđuje i *Projekt hrvatskoga odgojno-obrazovnog sustava za 21. stoljeće*, koji donose Vlada Republike Hrvatske i Ministarstvo znanosti,

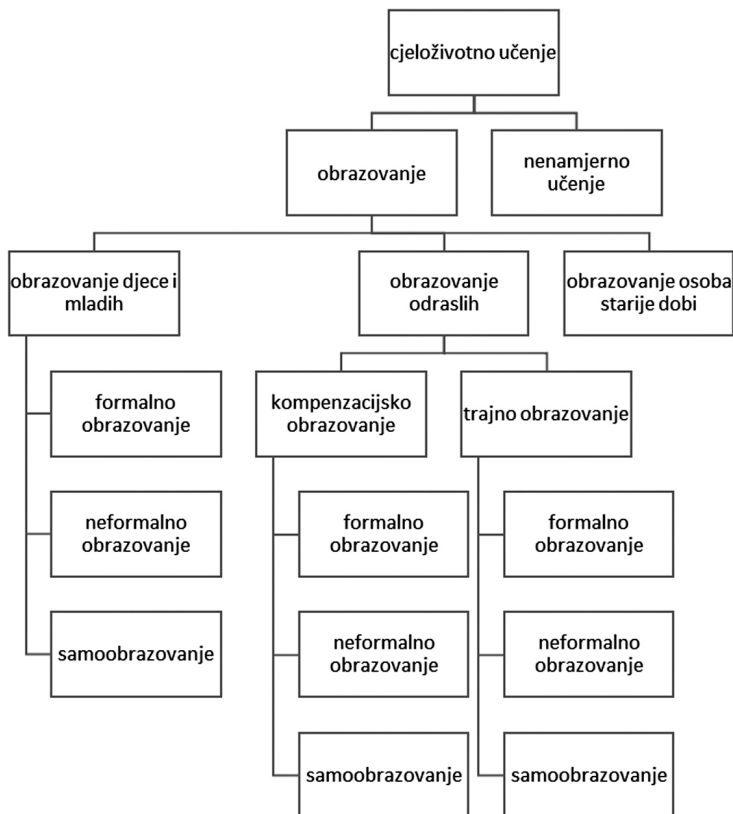
obrazovanja i sporta. Riječ je o *kompensacijskome obrazovanju*, koje se odnosi na nadoknađivanje obrazovnih zaostataka odraslih osoba, i vrsti obrazovanja koja se odnosi na neprekidno stjecanje novih znanja i vještina nakon završene neke razine formalnoga obrazovanja. Navedeni niz bliskoznačnih naziva odgovara drugoj vrsti obrazovanja odraslih, kojoj su u *Projektu* pridruženi šaroliki nazivi *dalje, trajno, kontinuirano, permanentno obrazovanje*. S obzirom na to da prema terminološkome načelu domaće riječi imaju prednost pred stranima, nazive *kontinuirano obrazovanje* i *permanentno obrazovanje* ne treba upotrebljavati u hrvatskome nazivlju. Nazivi *daljnje obrazovanje* i *dalje obrazovanje* sintagme su bliže općemu jeziku te ih ne treba upotrebljavati u znanstvenome nazivlju. Naziv *doživotno obrazovanje* zbog bliskoznačnosti općejezičnih riječi *cjeloživotan* i *doživotan* u uporabi se vrlo često poistovjećuje s nazivom *cjeloživotno obrazovanje*. Kako bi se izbjegla terminološka zbrka, prednost ćemo ovdje dati nazivu *trajno obrazovanje*.

Cjeloživotno obrazovanje i cjeloživotno učenje

U 90-im godinama prošloga stoljeća dolazi do promjene paradigme te se naglasak s obrazovanja premješta na učenje, čime se odgovornost prebacuje s države na pojedinca. U tome se kontekstu uvodi pojam cjeloživotnoga učenja (engl. *lifelong learning*), koji obuhvaća sve aktivnosti učenja tijekom života u svim njegovim oblicima. Tim se pojmom želi naglasiti važnost neorganiziranoga učenja za čovjekov razvoj, pa se pažnja posvećuje *nenamjernomu učenju* i *samoobrazovanju*. Za razliku od obrazovanja, koje je organiziran i namjeran proces učenja, *nenamjerno učenje* neorganiziran je proces stjecanja znanja i razvijanja stavova koji se svakodnevnim iskustvom odvija nesvjesno. U tome se značenju upotrebljavaju i nazivi *prirodno učenje, iskustveno učenje* i *spontano učenje*. Naziv *prirodno učenje* upućivao bi na to da je obrazovanje neprirodan oblik učenja, a naziv *iskustveno učenje* obrazovanje bi isključio iz svakodnevnoga iskustva. Prema tome, ti nazivi ne odgovaraju pojmu kojemu su pridruženi i ne uklapaju se dobro u pojmovni sustav. Između naziva *spontano učenje* i *nenamjerno učenje* prednost ćemo dati nazivu *nenamjerno učenje*, koji s istorednim nazivom *obrazovanje* ostvaruje antoniman odnos na temelju opreke *namjeran – nenamjeran*.

Naziv *samoobrazovanje* označuje dio procesa obrazovanja koji nije organiziran unutar neke ustanove, nego ga potpuno samostalno provodi pojedinac. Budući da pojedinac sam organizira ciljeve, sadržaje i vrijeme provođenja toga procesa, organiziranost je manja nego u formalnome i neformalnome obrazovanju, ali je proces i dalje obilježen namjerom, pa je taj naziv u istorednome odnosu s *formalnim* i *neformalnim obrazovanjem*. U literaturi se tomu pojmu češće pridružuje naziv *informalno obrazovanje*. Iako bi taj naziv u odnosu na svoje istoredne nazive doprinosio sustavnosti, u skladu s načelom prema kojemu domaće riječi imaju prednost pred stranima, prednost ćemo dati nazivu *samoobrazovanje*, koji ima sve više potvrda u literaturi.

Budući da je i u hrvatskoj obrazovnoj politici prihvaćen pojam cjeloživotnoga učenja⁴, ono se nameće kao temeljni pojam nadređen svim oblicima učenja u obrazovnome sustavu i izvan njega. To se cjeloživotno učenje sastoji od obrazovanja kao organiziranoga i namjernoga učenja te nenamjernoga učenja kao njegova potpuno neorganiziranoga, najčešće i nesvjesnoga oblika. S obzirom na hrvatsku pedagošku tradiciju, obrazovanje se dalje dijeli na obrazovanje djece i mladih, koje proučava pedagogija, obrazovanje odraslih, koje proučava andragogija, i obrazovanje osoba starije dobi, koje proučava gerontologija⁵. Hijerarhijske bismo odnose toga procesa, s *cjeloživotnim učenjem* kao hiperonimom, mogli ovako prikazati:

⁴ Prihvatanjem cjeloživotnoga učenja kao temeljnoga pojma i načela organizacije nacionalne obrazovne politike u uporabi se u dvorječnim nazivima *obrazovanje* počelo zamjenjivati *učenjem*: *formalno učenje*, *neformalno učenje*, *informalno učenje*, *učenje odraslih* i sl. Takva je uporaba posljedicom nerazumijevanja istorednosti obrazovanja kao organiziranoga učenja i *nenamjernoga učenja* kao neorganiziranoga učenja. Iako ti nazivi nisu pogrešni, neprecizni su te ih u hrvatskome nazivlju ne treba upotrebljavati.

⁵ Gerontologija je jedna od najmlađih disciplina koje proučavaju obrazovanje te još uvijek ne postoje znanstveno utemeljene pretpostavke o obrazovanju osoba starije dobi. Sustav obrazovanja osoba starije dobi u Hrvatskoj je trenutačno potvrđen samo u obliku neformalnoga obrazovanja te je najčešće riječ o informatičkim radionicama.

Podređeni *cjeloživotnomu učenju* kao novomu konceptu kojim društvo raskida s tradicionalnim obrazovanjem, *obrazovanje* i *nenamjerno učenje* također su cjeloživotni procesi koji se u životu pojedinca odvijaju istodobno. No unatoč tomu što je pojam cjeloživotnoga učenja prihvaćen i uključen u obrazovne politike većine europskih zemalja, u uporabi je i dalje i naziv *cjeloživotno obrazovanje*. Budući da je obrazovanje organiziran i namjeran dio procesa cjeloživotnoga učenja, *obrazovanje* i *cjeloživotno obrazovanje* istoznačni su nazivi. Isticanje je *cjeloživotnosti* u nazivu *cjeloživotno obrazovanje* zalihosno te taj dvorječni naziv ne treba upotrebljavati u hrvatskome nazivlju.

Obrazovanje odraslih kao dio hrvatskoga obrazovnog sustava

Obrazovanje odraslih odvija se kao formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje i samoobrazovanje. Budući da tradicionalno formalno obrazovanje nije zadovoljavalo društvene i gospodarske zahtjeve za obrazovanjem odraslih, počeli su se osnivati različiti obrazovni programi koji su nastojali odgovoriti potrebama društva i tržišta rada. Uključivanjem obrazovanja odraslih u hrvatski obrazovni sustav proširio se i sadržaj formalnoga obrazovanja; osim osnovnoškolskoga, srednjoškolskoga i visokoškolskoga obrazovanja, formalno obrazovanje uključuje i programe prekvalifikacije, programe stručnoga osposobljavanja i stručnoga usavršavanja⁶. Svaki se dio formalnoga obrazovanja izvodi prema nastavnome planu i programu koji prema točno utvrđenim kriterijima odobrava Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta te završava izdavanjem javne isprave koja svjedoči o stečenoj kvalifikaciji. Sustav kvalifikacija uređuje se *Hrvatskim kvalifikacijskim okvirom*.

.....
 Uključivanjem obrazovanja odraslih u hrvatski obrazovni sustav proširio se i sadržaj formalnoga obrazovanja; osim osnovnoškolskoga, srednjoškolskoga i visokoškolskoga obrazovanja, formalno obrazovanje uključuje i programe prekvalifikacije, programe stručnoga osposobljavanja i stručnoga usavršavanja.

Posebnu pažnju valja posvetiti nazivima *stručno osposobljavanje* i *stručno usavršavanje*. *Stručno osposobljavanje* vrsta je obrazovanja kojom se osobe s osnovnoškolskom naobrazbom osposobljavaju za obavljanje jednostavnih poslova. Kvalifikacija koja se stječe programima stručnoga osposobljavanja odgovara drugoj razini *Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira*. *Stručno usavršavanje* vrsta je obrazovanja kojom osoba sa srednjoškolskom ili visokoškolskom

kvalifikacijom proširuje stečeno znanje u nekome području svoje struke. Kvalifikacija koja se stječe programima stručnoga usavršavanja odgovara razini 5.1 *Hrvatskoga*

⁶ Preuzeto s mrežnoga izvora: <http://www.zakon.hr/z/384/Zakon-o-obrazovanju-odraslih>, 28. 4. 2015.

kvalifikacijskog okvira. No zbog velikoga broja obrazovnih programa koji su danas u ponudi, ta se dva naziva često upotrebljavaju za različite neformalne oblike obrazovanja.

Sustav neformalnoga obrazovanja još uvijek je nepregledno područje različitih obrazovnih programa kojima se ne ostvaruje nova kvalifikacija i ne izdaje javna potvrda. Vrste su neformalnoga obrazovanja tečaj, seminar, radionica, konferencija, stručni skup i slično. Hijerarhijske bismo odnose procesa obrazovanja odraslih mogli ovako prikazati:

Iako koncept cjeloživotnoga učenja ističe važnost neformalnoga obrazovanja, njegove granice još uvijek nisu jasno utvrđene, a sustav njegova vrednovanja i priznavanja tek je u izradi. Upravo zato često dolazi do višeznačnosti nekih naziva. Primjerice, *stručnim usavršavanjem* naziva se i obvezno obrazovanje odgojno-obrazovnih radnika tijekom čitavoga radnog vijeka. Prema *Pravilniku o napredovanju učitelja i nastavnika u osnovnom i srednjem školstvu*⁷ stručno usavršavanje sastoji se od sudjelovanja u programima stručnoga usavršavanja koje provodi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, sudjelovanja u programima stručnoga usavršavanja koje provode stručne ustanove i udruge te od praćenja suvremene stručne literature i časopisa. Obrazovni programi (koji se u *Pravilniku* također nazivaju stručnim usavršavanjem, a najčešće je riječ o nekoj vrsti neformalnoga obrazovanja kao što je stručni skup ili seminar), ovisno o tome stječe li se njima nova kvalifikacija, mogu biti dijelovima formalnoga obrazovanja (tada bi bila riječ o stručnome usavršavanju) ili neformalnoga obrazovanja, a praćenje suvremene stručne literature dijelom je samoobrazovanja. Stoga naziv *stručno usavršavanje* u ovome slučaju ne odgovara pridruženomu pojmu, nego je riječ o *trajnome obrazovanju* nastavnika.

Još je veći problem s nazivom *stručno osposobljavanje*. Stručnim osposobljavanjem naziva se i obrazovanje koje se provodi na radnome mjestu u cilju stjecanja prvoga radnog iskustva. Iako je obrazovanje koje se provodi na radnome mjestu gotovo uvijek neka vrsta neformalnoga obrazovanja jer se njime ne stječe nova kvalifikacija, a vrlo često i oblik samoobrazovanja ili nenamjernoga učenja, to se obrazovanje provodi prema utvrđenome planu i programu te završava polaganjem stručnoga ispita. No, budući da je to u prvome redu bio naziv mjere zapošljavanja i imajući na umu da je uvjet za izlazak na stručni ispit godina (ili dvije) radnoga iskustva, a ne spomenuti program, tu je vrstu neformalnoga obrazovanja bolje nazvati pripravnštvom.

Valja istaknuti da je područje obrazovanja područje stalnih promjena i nadogradnji, što utječe i na nazivlje toga područja. Sustav obrazovanja odraslih tek je u izgradnji, pa tako još uvijek nisu jasne granice između kompenzacijskoga i trajnoga obrazovanja niti je uređen sustav priznavanja neformalnoga obrazovanja, samoobrazovanja i nenamjernoga učenja, koji će zasigurno donijeti velike promjene u sustav, pa tako i u njegovo nazivlje.

Ovaj je rad presjek trenutačnoga stanja obrazovanja odraslih kao dijela cjeloživotnoga učenja i pokušaj uređivanja i normiranja nazivlja u njegovu sustavu. U nastavku je rada, stoga, popis analiziranih naziva sa značenjima i preporukama o njihovoj uporabi koji treba shvatiti kao prijedlog i poticaj za daljnji rad i promišljanje.

cjeloživotno učenje *Cjeloživotno učenje* proces je namjernoga i nenamjernoga stjecanja znanja i vještina te razvijanja stavova koji se odvija tijekom cijeloga života u cilju osobnoga, društvenoga ili stručnoga napretka.

⁷ Preuzeto s mrežnoga izvora: http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/propisi/Pravilnici_03.pdf, 28. 4. 2015.

cjeloživotno obrazovanje Isticanje je *cjeloživotnosti* u nazivu *cjeloživotno obrazovanje* zalihosno, pa je umjesto toga naziva bolje upotrebljavati naziv *obrazovanje*.

daljnje obrazovanje Umjesto sintagme *daljnje obrazovanje*, koja je bliža općemu jeziku, bolje je upotrebljavati precizniji naziv *trajno obrazovanje*.

doživotno obrazovanje Umjesto naziva *doživotno obrazovanje* bolje je, ovisno o tome u kojem je kontekstu upotrijebljen, upotrebljavati nazive *cjeloživotno učenje* odnosno *trajno obrazovanje*.

formalno obrazovanje *Formalno obrazovanje* dio je procesa obrazovanja koji se provodi unutar obrazovnog sustava prema programima koje odobrava mjerodavno ministarstvo i kojim se postiže kvalifikacija (primjerice *stručno osposobljavanje za ugrađivača umjetnih noktiju, jezična gimnazija, preddiplomski sveučilišni studij matematike, stručno usavršavanje za samostalnoga računovođu*).

informalno obrazovanje Umjesto naziva *informalno obrazovanje*, koji je posuđen iz engleskoga jezika, bolje je upotrebljavati domaći naziv *samoobrazovanje*.

iskustveno učenje Umjesto naziva *iskustveno učenje* bolje je upotrebljavati naziv *nenamjerno učenje*, koji antonimnim odnosom s *obrazovanjem* kao namjernim učenjem doprinosi sustavnosti.

kompensacijsko obrazovanje *Kompensacijsko obrazovanje* vrsta je obrazovanja odraslih kojim odrasle osobe stječu osnovna znanja i vještine te prve kvalifikacije zbog napuštanja obrazovnog sustava u mladosti.

kontinuirano obrazovanje Umjesto naziva *kontinuirano obrazovanje* posuđenoga iz engleskoga jezika bolje je, ovisno o tome u kojemu je kontekstu upotrijebljen, upotrebljavati nazive *obrazovanje odraslih* odnosno *trajno obrazovanje*.

neformalno obrazovanje *Neformalno obrazovanje* dio je procesa obrazovanja koji se odvija izvan obrazovnog sustava i kojim se ne postiže kvalifikacija (primjerice *tečaj ugradnje umjetnih noktiju, informatička radionica*).

nenamjerno učenje *Nenamjerno učenje* dio je procesa cjeloživotnoga učenja u kojemu pojedinac svakodnevnim iskustvom neorganizirano stječe znanja i razvija stavove (primjerice, *nenamjerno učenje jezika boravkom u stranoj zemlji*). U tome značenju ne treba upotrebljavati nazive *iskustveno učenje*, *prirodno učenje* ili *spontano učenje*.

obrazovanje odraslih *Obrazovanje odraslih* proces je organiziranoga i namjernoga proširivanja znanja i vještina te stjecanja kvalifikacija odraslih osoba koji se odvija prema načelu cjeloživotnoga učenja.

odrasla osoba *Odraslom osobom* prema *Zakonu o obrazovanju odraslih* smatra se osoba s navršениh petnaest godina života.

permanentno obrazovanje Umjesto naziva *permanentno obrazovanje* posuđenoga iz engleskoga jezika bolje je, ovisno o tome u kojem je kontekstu upotrijebljen, upotrebljavati nazive *cjeloživotno učenje* odnosno *trajno obrazovanje*.

povratno obrazovanje Naziv *povratno obrazovanje* bliskoznačan je nazivu *cjeloživotno učenje* i nije dijelom hrvatske obrazovne politike te ga u hrvatskome nazivlju ne treba upotrebljavati.

prekvalifikacija *Prekvalifikacija* je vrsta formalnoga obrazovanja odraslih kojim osobe sa srednjoškolskom kvalifikacijom stječu nove kvalifikacije polaganjem propisanih razlikovnih ispita.

pripravništvo *Pripravništvo* je vrsta neformalnoga obrazovanja koje se provodi na radnome mjestu u cilju stjecanja prvoga radnog iskustva

prirodno učenje Umjesto naziva *prirodno učenje* bolje je upotrebljavati naziv *nenamjerno učenje*, koji antonimnim odnosom s *obrazovanjem* kao namjernim učenjem doprinosi sustavnosti.

samoobrazovanje *Samoobrazovanje* je dio procesa obrazovanja koji pojedinac provodi samostalno izvan bilo kakve ustanove (primjerice, samostalno učenje stranoga jezika ili čitanje stručnih časopisa u slobodno vrijeme). U tome značenju ne treba upotrebljavati naziv *informalno obrazovanje*.

spontano učenje Umjesto naziva *spontano učenje* bolje je upotrebljavati naziv *nenamjerno učenje*, koji antonimnim odnosom s *obrazovanjem* kao namjernim učenjem doprinosi sustavnosti.

stručno osposobljavanje *Stručno osposobljavanje* vrsta je formalnoga obrazovanja kojim osobe s osnovnoškolskom naobrazbom stječu osnovna znanja i vještine za obavljanje jednostavnih poslova (*stručno osposobljavanje za tesara, stručno osposobljavanje za hotelskoga sobara*).

stručno usavršavanje *Stručno usavršavanje* vrsta je formalnoga obrazovanja kojim osobe sa srednjoškolskom ili visokoškolskom kvalifikacijom proširuju stečeno znanje u nekome području svoje struke (*stručno usavršavanje za referenta nadzora i upravljanja prometom, stručno usavršavanje za ovlaštenoga revizora*).

trajno obrazovanje *Trajno obrazovanje* vrsta je obrazovanja odraslih kojim odrasle osobe stječu nova znanja i vještine radi uspješnoga prilagođavanja znanstvenim, tehnološkim i društvenim napredcima.